

מראי מקומות- בבא מציעא נ"ב

צריך לאבדו מן העולם. ולכן ר"מ ס"ל דרך עד א' מכ"ד הוא בטוח שלא ייפסד מהר, ולכן מוחל עד א' מכ"ד, ור"י ס"ל עד א' מי"ב. ור"ש אינו חושש לזה בכלל, ולכן ס"ל דעד שתות ממש הוא מוחל. **וע"ע במחנה אפרים** (הונאה ב') שכ' דמיירי שאינו יוצא אלא ע"י הדחק, ולכן שפיר יש להבין למה לא מחיל.

(ד) **יתר על כן מוכרה בשווי- פרש"י**, בסלע יפה.

והעיר הפני יהושע, הא בעלמא אמרי' דאע"ג דפחות משתות הוי מחילה, היינו דוקא בדיעבד, אבל לכתחלה אסור להונות אפי' פחות משתות. וכ' לחלק, דזהו רק חפצים שהלוקח נוטלם לעצמו, או כדי להשתכר בהם, דע"י האונאה נמצא שהוא מפסידו, בכה"ג אסור למוכר לאנהו אפי' פחות משתות. משא"כ במטבע, דלהוצאה ניתנה, וכל כמה שלא נפתחה כשיעור אונאה שם מטבע עליה, וכל מי שאינו מקבלה מקרי נפש רעה, א"כ נמצא שזה אינו מפסידו כלום. אולם כ' דעדיין ק', מי הכריח רש"י לחלק ולומר כן, לימא דלעולם גם במטבע אסור להונות לכתחלה פחות משתות, והא דקתני הכא מוכרה בשווי, היינו בשווי ממש ולא ביפה. וכ' דאולי ס"ל לרש"י דבשאר דברים נמי ליכא איסור אונאה לכתחלה בפחות משתות, וכמו שבאמת נסתפק הרא"ש. [וע"ע לקמן ממהרש"א.]

(ה) **אמר אביי, ה"ק, פחתה סלע יתור מכדי**

אונאה איסור, אסור- פרש"י, אם פחתה איסור יתור מכדי אונאה, אסור להוציאה ביפה. וע"ז תמה רבא, הא אפי' משהו יתור מכדי אונאה צריך להיות אסור. ותמה תוס' ע"ז, אם מיירי שפחתה כדי אונאה, א"כ הו"ל רבא לתמוה יתור, אפי' כדי אונאה ממש אסור להוציאה. ותי' תוס' דמיירי אפי' בדעתו להחזיר האונאה, דאז אסור רק אם הוא יתור משתות, אבל אם הוי שתות ממש, אז שפיר מותר לעשות כן, למוכרו בשתות טפי ע"מ להחזירה אם יתבענו הלה קודם כדי שיראה לתגר, וכו'. וכבר תמהו התוס' הרא"ש והאחרונים אם שייך לומר דבר כזה, שיהי'

(א) **עד ערבי שבתות- פרש"י**, שבא להוציאה בע"ש לסעודת שבת. והק' הרש"ש, הא ס"ל לאביי בגמ' דגם בטלית דינה בכפרים עד ע"ש, ומאי ענין דין טלית לע"ש, אם כל הסברא דע"ש הוא משום דבא להוציאה מטבעותיהם בע"ש. ולכן פי' דלא כפרש"י, אלא דכיון דבאים לשוק בע"ש, מראים מטבעותיהם לשלחני, וא"כ י"ל דה"ה דמראים טליתם לתגר.

(ב) **סלע, כיון דלא סגי לי' לא מחיל- יש להעיר**

קצת, דבשלמא לפי הרמב"ן והפני יהושע ודעימיהו שהבאנו לעיל בדף מ"ט, דס"ל דהשיעור שתות הוא מסברא, דחז"ל אמדו דעת בני אדם ועי"ז באו לשיעור שתות, א"כ שפיר יכולים להבין איך שייך לחלק במטבעות. אבל לפי ר' ראובן, דס"ל דשיעור שתות הלמ"מ הוא, א"כ איך שייך לחלק מסברא לענין מטבעות, אם לא אמרי' דמה שקבע התורה שיעור שתות בחפצים, צריכים אנו להבין מזה מה שהתורה רוצה יהי השיעור לענין דברים אחרים, דיש ללמוד מההלמ"מ איזה מדרגת אונאה חשיב אונאה, ומזה מוסיפים לקח לגבי דברים אחרים, ויש לע'.

(ג) **סלע כיון דלא סגי לי', לא מחיל- פרש"י**,

שאינו יוצא בהוצאה. והק' המעיני החכמה, אם אינו יוצא בהוצאה, א"כ מ"ט דר"ש דס"ל דעד שתות יכול ליתנה, האם נאמר דנח' במציאות, אם בפחות משתות יוצא או לא. ולכאו' פשוט הוא דאם אינו יוצא ביציאה, דודאי לא מחיל. וע"ש מש"כ לפרש דברי הגמ' דלא כפרש"י. **וכ' הבית אהרן** דלעולם כ"ע מודו דיוצא בהוצאה עד שתות. אבל ס"ל להני תנאי דמטבע אינו דומה לטלית, דבטלית, אפי' אם הי' נתאנה שתות, אינו חסר אלא השתות, אבל המותר יש לו הנאה ממנו. אבל במטבע, אם הי' חסר שתות, הרי אסור לו לקיימה. וא"כ, י"ל דאינו מוחל אפי' פחות משתות, דאף דעכשיו הוא פחות משתות, ירא הוא ליטלו, שמא יפחות עד שתות, ושוב לא יהי' שוה כלום, שהרי יהי'

יכול לאנות לכתחלה ע"מ להחזיר אם תובעו (ולדברינו לעיל א"ש רש"י לשיטתו, דאין איסור אונאה א"כ תובעו, דאז צריך ליתן לו, אבל אין איסור לכתחלה בזה). גם הק' בהערות להגרי"ש (ועוד) על תוס', א"כ מהו החילוק בין שתות ליתר משתות, אם מותר לאנות אותו לכתחלה, למה לא יהי' מותר אף ביתר משתות. ותי' הגרי"ש דעד שתות (ועד בכלל) הוי דרך מקח, אלא שהתורה נתנה לה דין אונאה, ואינו בגדר גזל, ולכן כל זמן שכוונתו להחזירה אם תובעו, אז אין איסור אונאה בזה, דלא אסרה תורה אונאה. אבל כיון שהוא יותר משתות, שוב לא הוי רק בגדר אונאה, אלא הוי בגדר גזל, ואמרי' לקמן (סא:) דגוזל ע"מ לשלם רשע הוא, וא"כ שפיר אמרי' דביתר משתות שוב הוי איסור, דאז הוי בגדר גזל (ואפשר ע"פ מש"כ תוס' לעיל [נ:]) דביתר משתות הוי רחוק כ"כ מהמקח דהוי מקח טעות מסברא).

(ז) **מיתבי, עד כמה וכו'** - יש להק', למה לא הק' מהמשנה בכלים מיני' ובי', הרי קתני התם דפחות מכאן יקוץ, וא"כ לכאו' מוכח דיותר מכאן יקיים. וכ' המהר"ם שי"ף דבמשנה בכלים י"ל דכיון דמיירי דהתקינה למשקל, וא"כ שפיר י"ל דחתך ממנה בבת אחת, ולא במעט מעט, משא"כ בברייתא דכאן.

(ח) **כאן באמצע, כאן מן הצד - פרש"י**, יקבנה באמצע דשוב לא סגי, אבל לא מן הצד. והק' התורת חיים, א"כ למה אמרי' לא יקבנה אלא ישחוק, וכו', לפלוג וליתנה בדידה, דיכול ליקבנה באמצע. ולכן פי' כוונת הגמ' באו"א, דמותר ליקבנה רק אם הי' הפגם באמצע, דאז הוי ניכר, ולא אתי להוציאה, אבל אם הפגם מן הצד, אולי יבא להשתמש בה בתורת מטבע, ולכן אסור לנוקבה. וכ' דכפירוש זה נמי משמע מהרי"ף והרמב"ם.

(ו) **א"ל רבא, אי הכי, אפי' משהו נמי - פרש"י**, דהא אמר בסלע עד שקל, ותו לא. וע' במהרש"א שהביא מהנמוקי יוסף שכ' דלא אמרי' כן אלא אם פחת שתות, דאל"כ מאי שנא שקל הבא מסלע מהא שהי' שקל מעיקרו, דמותר לקיימו ולהוציאו ביפה עד כדי אונאתן. וכ' המהרש"א ליישב פרש"י, דבאמת אסור להונות את חברו אפי' בפחות משתות אם הוא שוה פרוטה [ודלא כמו שצידד הפני הושע לעיל בדעת רש"י], אלא דחכמים שיערו דעד שתות מוחל איניש. וא"כ, במטבעות הטבועים, י"ל דהפחת שלו ניכר, וא"כ י"ל דהמקבלו ידע בי' ומחיל לי' עד שתות (שהרי רואה אותו, וא"כ י"ל דאף לכתחלה מותר). אבל בשקל הבא מסלע, אז אין פחת שלו ניכר לגבי סלע, דמתוך שהוא רחב, שהרי מתחלה הי' סלע, א"כ אין פחתו ניכר. וא"כ, שוב אין יכולים לומר דהמקבל ראה ומחל, וא"כ אסור אפי' בכל שהוא (והוסיף כיון דבקל יכול לבוא לידי ש"פ, דמשמע דבלא ש"פ אין איסור אונאה כלל, וצ"ע בזה). [ולכאו' יצא מדבריו דכל דין זה דמשהו הוא רק לכתחלה, אבל בדעיבד שפיר אמרי' דמחל עד שתות אפי' בסלע שנעשה שקל. ועוד יצא מהמהרש"א יישוב לקו' הפנ"י שהבאנו לעיל, דהק' אין מותר להוציאה עד שתות, הרי אונאה אפי' בפחות משתות אסור לכתחלה. ועפ"ז י"ל, דכל מה שהוא אסור לכתחלה הוא רק כשאינו ניכר האונאה, וא"כ לא אמרי' דמחל אלא לגבי בדעיבד. אבל לגבי מטבעות, דהאונאה ניכר מיד, א"כ אמרי' דאף לכתחלה מותר, דהכיר ומחל].

(ט) **מדת חסידות שנו כאן - כ' המהר"ם שי"ף**, דמה דלגבי טלית לא שנו מדת חסידות, היינו או משום דסמך אהא דהכא, או דלמא משום דבאמת אין מדת חסידות בטלית כלל (ולא ביאר למה). וע' בשטמ"ק בשם הרמ"ך דכ' "כ' ר' האי גאון דה"ה בשאר מטלטלין, אע"פ שהי' לו ללוקח פנאי להראותם לתגרים, אם מכירן אפי' לאחר י"ב חודש, יש לו עליו תרעומת אם לא יחזיר אונאה". **אולם ע' בתורת חיים** (ד"ה ונותנה) דביאר דשאני מטבע, דכיון דאם מקבלו בחזרה עדיין יהי' יכול להוציאה בדוחק, א"כ אינו מפסיד כלום במה שמקבל הסלע בחזרה, וא"כ יש כאן מדת חסידות לקבלה. משא"כ בטלית, דאין שייך סברא זו, ואם יקבלנה הרי יהי' מפסיד השיעור אונאה, בזה לא אמרו חז"ל דלאחר זמן יש מדת חסידות לקבלה. **וע"ע בהערות להגרי"ש**, דנראה דס"ל שיכולין לחלק בין מדת חסידות ובין יש עליו תרעומת, דאף דגם בטלית איכא מדת חסידות, אבל מ"מ אין לו עליו תרעומת (וציין להא דהגר"י סלנטר), משום דכבר מחל האונאה. משא"כ במטבע, דלעולם הו"ל נזק מצד האונאה, דכסדר קשה לו להוציא את כל המטבע בהוצאה, ולכן מצד זה לעולם יש לו עלית תרעומת.

לפדותם, ושפיר חל הפדיון אף מן התורה, וחוזרים הם להיות חולין.

(ג) **אמר חזקי, מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות, לפי שא"א לו לאדם לצמצם מעותיו- יש לעי, מהו החסרון בהא דאין יכול לחלל מ"ש שהוא פחות מ"ש. ואי בזכרון שמואל (ח', ב'), דלכאו בפשטות החסרון הוא בהכסף, דפחות מ"ש של אינו נתפס בחלות, אבל אין החסרון מצד המ"ש, דאין שייך לחלל פחות מ"ש של מ"ש, דא"כ, מה מהני כשמחלל על מעות הראשונות, דמסתבר דרק לענין הכסף מהני הצירוף, דכיון דהכסף כבר תפיס בקדושת מעשר שני, מהני להוסיף בו ולצרף עוד פחות מ"ש, אבל אי נימא דפירות מ"ש אינו מתפיס בפחות מ"ש, א"כ ק', דאף על מעות הראשונות היאך מתפיס. (והביא שכן הוא מבואר בדברי השטמ"ק בשם הרא"ש, דדין הוא בהמעות, ואין חסרון מצד החילול מעשר שני עצמו, וע"ש שדייק כן מהגמ', אבל הק' הרא"ש מנא לן הא, דלכאו פשטות הקרא משמע דהחסרון הוא מחמת המ"ש, דאם יש במ"ש ש"פ מתחלל, ואם לאו, אינו מתחלל, וע"ש מ"ש"כ ללמוד זה מקרא.) **אלא** דהק' על זה, דהא בסוף הסוגיא (נג:), בנדון אם אמרי' אין בו שוה פרוטה או אין בחומשו ש"פ, פרש"י בדעת ר' אסי דס"ל אין בחומשו, דהיינו דלאו בר גאולה הוא כלל עד שיהא בו שוה ארבע פרוטות, כדי שיהא ראוי לתוספת חומש דכתי' בהאי קרא. וזה תמוה, דכיון שיש בו ג' פרוטות של מ"ש, איך שייך לומר דאינו יכול לתפוס החילול בפחות מה' פרוטות, דאיזה שיעור הוא ה' פרוטות בנוגע למעשה חילול. והרי אי' בכמה דוכתי דיכול לחלל על פרוטות, ולא אמרי' דצריך להיות מעשה חילול על איסר דוקא, אלא ודאי דאין החסרון מצד המעות, דמצד החילול שפיר שייך חילול על ש"פ, אלא החסרון הוא מצד המעשר שני, דאין מחללין מעשר שני פחות משהו ה' פרוטות. וא"כ, דאין מחללין פחות מה' פרוטות שוה של מעשר שני. וא"כ, דהחסרון הוא מצד המ"ש, הדרה קו' לדוכתי', איך מהני מה שמחלל על מעות הראשונות, הא אין כאן מעשה חילול. וכ' דצריך**

(י) **אמר ר' פפא ש"מ האי מאן דמוקים אזוזי מיקרי נפש רעה, וכו'- יש לעי, מה הוסיף ר' פפא אמתני', הרי מפורש הוא במתני' דנפש רעה הוא. וכ' תוס', דמתני' בא לחדש דנותנה למ"ש כשיעור שוי', ואי"ז נחשב אסימון אלא מטבע כשרה לחילול, ובא ר' פפא להוסיף דאי"ז דוקא בסלע, אלא בשאר מטבעות ג"כ דינא הכי. והביא תוס' עוד מהריב"ם דפי' דבאמת נותנה בתורת מ"ש בשיעור יפה, דהיינו שיעור סלע ממש, כיון דמי שאינו מקבלו כן הוי נפש רעה. ופי' הרשב"א דלפי מהלך זה הא דר' פפא אתא לאשמעינן זה גופא, דהיינו דבלא דברי ר' פפא הי' שייך לפרש מתני' דאינו יכול לחלל עליו אלא כמו שוי' של עכשיו, וע"ז בא ר"פ לומר דהאי מאן דמוקים אזוזי, דהיינו דאינו מקבלו בתורת שויו הקודם, נפש רעה הוא, דהיינו דמתני' מבואר (לפי פי' ר' פפא) דמותר לחללו אף בשויות סלע.**

(יא) **מאי קאמר- פרש"י, מתני' אתא לאשמעינן, דכיון דפיחתה כדי אונאה אסור להוציאה ביפה. ומדבריו מבואר דכשבא לחללה, באמת יכול לחללה אף אם חסר כדי אונאתה. וכ' הרשב"א דא"א לומר כן, דודאי אהא דאין בה כדי אונאה קאי, דבחסרה כדי אונאה אין שייך לומר דמקרי נפש רעה, אדרבה אסור לקיימה, וצריך לקוץ. וכיון שכן, אפי' בכדי שוי' אינו יכול לחלל עליה, שהרי צריך לאבדה. ולכן כ' הרשב"א דמה דאי' במתני' ונותנה למעשר שני קאי אהא דאי' עד כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה.**

(יב) **אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות- ע' בריטב"א שדייק מרש"י לקמן דס"ל דכל דין זה הוא מדרבנן, משום דמדאורייתא לא מהני חילול על פחות מ"ש, וא"כ מדאורייתא אין הפדיון מהני כלל. אבל תמה ע"ז הריטב"א, איך שייך לומר כן, דאם מדאורייתא עדיין מ"ש הוא, איך אמרי רבנן שיהי' דינו כדין חולין. ולכן הוא כ' דנהי דמן התורה אין חיוב לפדותה (וכמבואר לקמן נג:), דמדאורייתא אין חיוב להעלות פירות פחות מ"ש לירושלים, ויכול להניחם שם עד שירקבו, מ"מ מדרבנן אמרו דצריך**

לדחוק ולומר דמה שמחלל על מעות הראשונות, זה משוי שיצטרף עצם הפדיון לפדיון הקודם, וחשיב פדיון אריכא, וממילא אי"ז חילול של מעשר שני שהוא פחות משהו ה' פרוטות, אלא אדרבה, הוי פדיון ארוך א' של הרבה מעשר שני (אולם כ' דק"ק מסברא לומר כן). **וע"ע בשיעורי הגר"ד פוברסקי (רפב),** שהביא דשי' הרמב"ן הוא דיכול לחלל פרוטה וחצי של מ"ש על ב' פרוטות. והק' הגר"ד, א"כ למה אינו יכול לחלל חצי פרוטה על מ"ש על פרוטה שלימה, אע"כ דדין הוא במעשר, שפחות מ"ש של מעשר אינו יכול להתחלל. והק', א"כ איך מהני לחלל על מעות הראשונות (וס"ל דדוחק לומר דמצטרף פדיון זה עם פדיון הראשון). אלא ביאר דכיון דכבר איכא קדושה בהמטבע, שפיר תפיס עוד קדושה בהמטבע.